

Гліб Барабаш

викладач

Тетяна Карпенко

здобувач вищої освіти

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Однією з основних внутрішніх функцій держави є правоохоронна, яка має на меті підтримання правопорядку, а також запобігає різноманітним неправомірним діянням. У її застосуванні на практиці беруть участь як державні органи, так і представники громадськості. Порядок дій правоохоронців не є достатньо законодавчо закріпленим, втім вони повинні швидко приймати рішення в тій чи іншій ситуації. Саме тому принцип верховенства права покликаний запобігати порушенню прав людини з боку представників правоохоронних органів.

Беручи до уваги, що правильне визначення, усвідомлення та практичне застосування даного принципу тісно пов'язане з ефективністю виконання завдань, що належить до компетенції правоохоронних органів, а також зі ступенем довіри населення, в першу чергу необхідним є з'ясування його сутності та складових. Це сприятиме також можливості ефективної реалізації принципу верховенства права в безпосередній діяльності правоохоронних органів.

Існує чимало наукових робіт, присвячених аналізу принципу верховенства права, серед яких праці Берназюка Я., Головатого С., Грохольського В., Довгерта А., Шатіло В., Шемшученко Ю. тощо. Проте переважна більшість досліджень, що стосуються принципу верховенства права, не вивчають його реалізацію в діяльності правоохоронних органів.

Місце та роль принципів правоохоронної діяльності втілене в тому, що це є основою, яка обумовлює порядок здійснення, результативність та направленість правоохоронної діяльності. Поряд з цим, вони дають можливість реального існування правоохоронної системи. Вони виступають у якості гарантій забезпечення прав і свобод особи, чинників, які систематизують правові норми та інститути, є вихідними положеннями для їх подальшого вдосконалення. Отже, принципи правоохоронної діяльності є базисом для визначення правових норм і правильного розгляду спірних питань, що є запорукою доцільного правозастосування, покращенню системи

процесуальних гарантій правоохоронної діяльності [1].

Верховенство права – це основоположний принцип світового правопорядку сьогодення. Він закріплений Статутом ООН, який відображає засади суспільного устрою – свободу, демократію, права людини і поступово реалізує їх [2]. Принцип верховенства права закріплює, що свобода громадян повинна бути забезпечена таким правовим порядком, при якому людина, її права і свободи визнаються найвищою цінністю, і ніхто не змушений робити те, що не передбачено законодавством [3, с. 27].

У Рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року №15-рп/2004 визначено, що верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути наповнені ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо [4].

Актуальним є питання впливу принципу верховенства права на діяльність правоохоронних органів. Статтею 6 Закону України «Про Національну поліцію» (далі – Закон) закріплено, що поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [5].

Цей принцип може втілюватися у тому, що, наприклад, не може бути допущено невиконання правоохоронцем вимог конкретного закону через ставлення до нього як до такого, що має неправовий характер; можливість при виконанні своїх службових обов'язків спиратись не на формально закріплені норми права, а на норми моралі.

Принцип верховенства права може бути визначений як ідея панування права, яка відображена у створенні відповідних нормативно-правових актів, їх належному виконанні, забороні свавілля, додержанні прав людини, запобіганні дискримінації, а також рівності перед законом.

На підставі усього вищезазначеного, визначення принципу верховенства права у ст. 6 Закону України «Про Національну поліцію» потребує перегляду.

Що стосується особливостей дії даного принципу відносно поліції, це визначено у Рекомендації Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики». У ньому закріплено, що поліція є публічним органом, що створений на підставі законодавства. Поліція завжди повинна діяти згідно з нормами національного та міжнародного права. Законодавство про поліцію має бути точним та зрозумілим для звичайних громадян, і, за потреби, чітко врегульовуватися підзаконними актами. На працівників правоохоронних органів повинні розповсюджуватися такі ж закони, як і на громадськість, а винятки можливі лише з метою забезпечення належної роботи поліції в демократичному суспільстві [6].

У 2017 році Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, звернулася до Конституційного Суду України з поданням стосовно неконституційності положень ч. 2 ст. 26 Закону, зауваживши, що законодавство, що дозволяє державі втручатися у приватне життя людини шляхом відібрання та зберігання зразків її ДНК, повинно врегульовувати порядок застосування відповідних заходів. За відсутності таких положень норма закону, що надає змогу збирати та зберігати зразки ДНК, наділяє державний орган необмеженою дискрецією, що призводить до свавільного втручання у захищене право особи на особисте життя [7]. Втім позицію Конституційного Суду України з даного питання досі не було визначено, а законодавство так і не зазнало змін, що в майбутньому може спричинити порушення принципу верховенства права в діяльності поліції.

Таким чином, принцип верховенства права є фундаментальним як для суспільства в цілому, так і для діяльності правоохоронних органів, охоплюючи принципи законності та дотримання прав і свобод людини.

Неналежна визначеність законодавчих актів може негативно впливати на якість виконання правоохоронцями своїх обов'язків. Важливу роль для практичної реалізації принципу верховенства права має застосування практики Європейського суду з прав людини. Необхідним є її постійний моніторинг та систематизація у відповідних інформаційних ресурсах, що посприяє загальному доступу до рішень ЄСПЛ для працівників правоохоронних органів та для громадськості.

1. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Лозинський Ю. Р. Правове регулювання правоохоронної діяльності: нав. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 323с. URL:<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/73/1/kovaliv.%20esimov.pdf>

2. Резніков О., Вінгловська О. Принцип верховенства права і проблеми його забезпечення в Україні. URL: https://yurincom.com/legal_practice/analitychna_yurysprudentsiia/pryntsyprav-verkhovenstva-prava-i-problemy-joho-zabezpechennia-v-ukraini/

3. Закон України «Про Національну поліцію»: наук.-практ. комент. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка. Харків: ХНУВС, 2016. 408 с.

4. Верховенство права. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>

5. Про Національну поліцію. Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

6. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників міністрів). URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>

7. Конституційне подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 13.02.2017. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/ccu/5_422.pdf.